EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 29.5.2024.
COM(2024) 212 final

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

par Savienības civilās aizsardzības mehānisma izvērtējumu - Stiprinot ES gatavību ārkārtas situācijām

Satura rādītājs

1. Ievads. Savienības civilās aizsardzības mehānisms, kas stiprina ES gatavību 2

2. Rezultātu sasniegšana, neraugoties uz problēmām. Gaidāmie jaunie apdraudējumi 2

3. Izvērtējuma konstatējumi — Savienības civilās aizsardzības mehānisma darbība mainīgā riska ainā 6

4. Skats nākotnē – pagātnē gūtās pieredzes izmantošana, lai stiprinātu ES spēju pārvarēt krīzes 7

5. Secinājums 10

1. Ievads. Savienības civilās aizsardzības mehānisms, kas stiprina ES gatavību

Pēc katastrofas civilā aizsardzība[1] nodrošina iespēju izdzīvot cietušajiem iedzīvotājiem. Kad krīze pārslogo vienas valsts spējas, Savienības civilās aizsardzības mehānisms[2] ir darbības pamats, kas atvieglo Eiropas kolektīvo reaģēšanu gan ES teritorijā, gan ārpus tās robežām.

Savienības civilās aizsardzības mehānisms izvērtētajā periodā (2017.–2022. gadā) tika aktivizēts vairāk nekā 500 reižu, savukārt laikposmā no 2020. līdz 2022. gadam vien tas tika aktivizēts vairāk nekā 320 reizes[3], kas piecas reizes pārsniedz iepriekšējās desmitgades vidējo rādītāju. Šī augšupvērstā tendence liecina, ka Savienības civilās aizsardzības mehānisms kļūst arvien nozīmīgāks, stiprinot Savienības gatavību ārkārtas situācijām visos līmeņos.

Eiropas Ombuda Labas pārvaldības balvas ietvaros 2021. gadā tika atzīts Eiropas Civilās aizsardzības un humānās palīdzības operāciju ģenerāldirektorāta (*ECHO*) un Eiropas Ārējās darbības dienesta (ĀDD) izcilais veikums, jo to ārkārtējie centieni atviegloja vairāk nekā pusmiljona ES pilsoņu repatriāciju, kuri Covid-19 pandēmijas laikā visā pasaulē bija palikuši bez iespējas atgriezties mājās.

Tas liecina par ES iestāžu un aģentūru izšķirošo lomu Savienības civilās aizsardzības mehānismā, atbalstot un papildinot dalībvalstu rīcību krīzes laikā. Būtībā mūsu sabiedrības, dabas un kultūras mantojuma aizsardzība ir atkarīga no spējas novērst turpmākas katastrofas un sagatavoties tām. Civilā aizsardzība netiek īstenota izolēti; tai nepieciešami kopīgi centieni, barjeru nojaukšana un sadarbība saliedētā Savienībā, lai stiprinātu mūsu kolektīvo noturību un gatavību.

Šajā paziņojumā ir izklāstītas mainīgās vajadzības un problēmas, kuras veidojas civilās aizsardzības vidē Eiropā, un formulēti ieteikumi, kā katastrofu pārvarēšanas jomā uzlabot efektivitāti Savienības civilās aizsardzības mehānisma novēršanas, gatavības un reaģēšanas vienlaicīgajās norisēs.

2. Rezultātu sasniegšana, neraugoties uz problēmām. Gaidāmie jaunie apdraudējumi

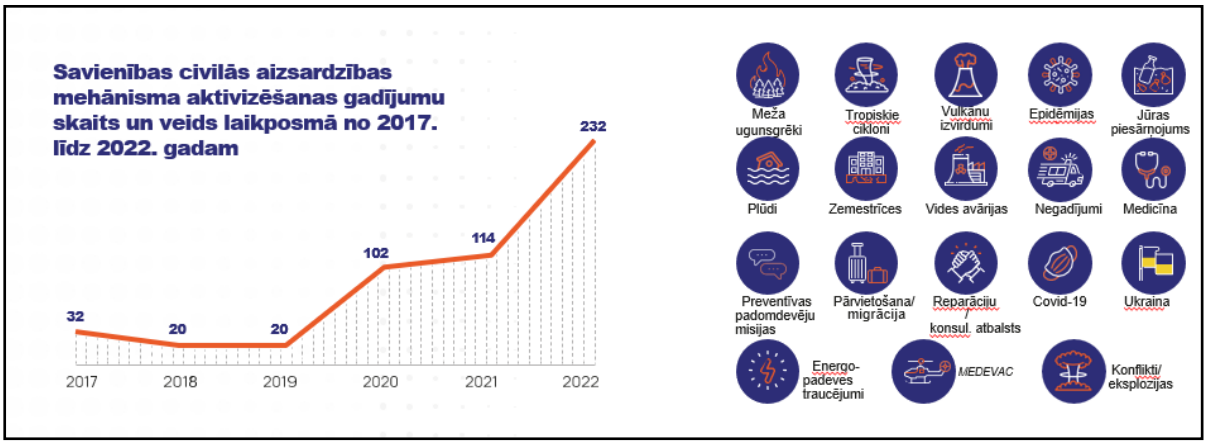
Eiropas riska aina strauji attīstās. Pašlaik ES vienlaikus saskaras ar daudzām problēmām un apdraudējumiem, kas ir daudzveidīgi un kļūst arvien sarežģītāki. ES katastrofu riska pārvaldības struktūru un Savienības civilās aizsardzības mehānisma spēju efektīvi darboties arvien vairāk apdraud pieaugošais konfliktu, cilvēku izraisītu katastrofu un dabas katastrofu, tostarp ekstrēmu laikapstākļu notikumu, skaits un drošības risku mainīgā būtība. Tas, ka pēdējos gados Savienības civilās aizsardzības mehānisma aktivizēšanas gadījumu skaits ir pastāvīgi pieaudzis, liecina, ka šī tendence turpināsies.

[1] Civilā aizsardzība sastāv no ārkārtas palīdzības, kas tiek sniegta pārvaldes iestāžu paspārnē, gatavojoties katastrofai Eiropā un citur pasaulē vai tūlīt pēc tās.

[2] Savienības civilās aizsardzības mehānismā ir iesaistītas visas 27 dalībvalstis un 10 trešās valstis (Albānija, Bosnija un Hercegovina, Islande, Melnkalne, Ziemeļmaķedonija, Moldova, Norvēģija, Serbija, Turcija un Ukraina).

[3] Lai gan 2022. gadā pēc Ukrainas iniciatīvas veiktā ar karu saistītā aktivizēšana tika uzskaitīta tikai vienu reizi, tā ietvēra vairāk nekā 120 atjauninātus palīdzības lūgumus.

1. *attēls. Savienības civilās aizsardzības mehānisma aktivizēšanas gadījumu skaits un veidi*

Grafikā (pa kreisi) redzams Savienības civilās aizsardzības mehānisma aktivizēšanas gadījumu skaita pieaugums laikposmā no 2017. līdz 2022. gadam. Apļos (pa labi) ilustrēti to krīžu veidi, kurām Savienības civilās aizsardzības mehānisms pievērsās minētajā laikposmā.

Piecas galvenās turpmāk izklāstītas jomas ilustrē šo mainīgo riska ainu un parāda, kā Savienības civilās aizsardzības mehānisms jau izmanto savu pielāgošanās spēju un visu instrumentu kopumu, lai novērstu riskus visās šajās jomās. Tomēr paredzams, ka mainīgajiem riskiem nākotnē būs lielāka ietekme uz Eiropu, iespējams, palielinot atšķirības veidā, kādā Eiropā tiek novērsti riski.

2.1. Darbs sarežģītā vidē: koordinēta reakcija uz jaunām krīzēm

Izvērtējumā tika uzsvērta Savienības civilās aizsardzības mehānisma ievērojamā elastība pielāgoties mainīgajiem izaicinājumiem[4]. Kā galvenie šīs elastības piemēri tika minēti ES tiesību aktos veiktie ātrie pielāgojumi, lai varētu izmantot *ECHO* ĢD rīkus. Lielākā daļa ieinteresēto personu[5] gan valstu, gan ES līmenī uzskatīja, ka būtisks sasniegums pēc Covid-19 pandēmijas šajā sakarā ir bijusi ievērojamā medicīnisko krājumu veidošanas spēju palielināšana *rescEU* ietvaros.

Izvērtēšanas periodā kļuva skaidrs, ka Ārkārtas reaģēšanas koordinēšanas centram (*ERCC*) ir galvenā koordinējošā loma starp civilās aizsardzības un veselības aizsardzības iestādēm, kā arī starp dalībvalstu un iesaistīto valstu ārlietu ministrijām kopā ar EĀDD un ES delegācijām. Turklāt kopā ar ģenerālsekretāru *ERCC* veicināja koordināciju starp Eiropas Komisijas direktorātiem, EĀDD un Padomi. Šī starpnozaru sadarbība izrādījās būtiska Covid-19 seku novēršanā, tostarp nodrošinot medicīniskās preces un sniedzot loģistikas atbalstu konsulārajai palīdzībai, lai repatriētu trešās valstīs bez iespējas atgriezties mājās palikušus ES pilsoņus. Šajā kontekstā galvenie panākumu faktori bija inovatīvas pieejas un spēja pielāgoties jaunām situācijām.

[4] Lielākā daļa respondentu aptaujā ar dalībvalstu iestādēm (*ICF*, neatkarīgs Savienības civilās aizsardzības mehānisma atbalsta pētījums 2017.–2022. gadam).

[5] Aptauja ar dalībvalstu iestādēm un ES iestādēm (*ICF*, neatkarīgs Savienības civilās aizsardzības mehānisma atbalsta pētījums 2017.–2022. gadam).

2.2. Dinamiski izaicinājumi: riska kartēšanas un agrīnās brīdināšanas sistēmu pielāgošana

Īpašā zinātnieku mērķgrupa, kas sniedza ieguldījumu Savienības civilās aizsardzības mehānisma izvērtēšanā, noteica jomas, kurās vajadzīgi uzlabojumi, lai agrīnās brīdināšanas sistēmas (ABS) padarītu efektīvākas saistībā ar gatavības uzlabošanu valstu un ES līmenī. Konkrētāk, ABS varētu pārskatīt, lai:

1. nodrošinātu, ka **informācija** ES un iekšzemes ABS **ir mazāk sadrumstalota**: vairākas ieinteresētās personas uzsvēra, ka ir problemātiski pārvaldīt lielu informācijas apjomu no dažādām sistēmām un ka tas apgrūtina ekspertu novērtējumu ātru veikšanu liela mēroga notikumu laikā. Turklāt ES līmeņa ABS ietekme uz valstu ABS varētu būt sistemātiskāka[6];

2. **Lielāka skaita apdraudējumu aptveršana**: pateicoties gandrīz reāllaika monitoringam, apdraudējumi, kuriem visefektīvāk tiek piemērotas agrīnās brīdināšanas un monitoringa sistēmas, ir dabas ugunsgrēki, plūdi un sausums. Tomēr plūdu, veselības ārkārtas situāciju un citu cilvēka izraisītu vai antropogēnu katastrofu monitoringu varētu uzlabot un padarīt vēl efektīvāku[7].

2.3. Steidzama reaģēšana: resursu mobilizēšana smagām un pārrobežu dabas katastrofām

Eiropu 2023. gada vasarā ietekmēja karstuma viļņi, rekordlieli dabas ugunsgrēki un katastrofāli plūdi. Tie bieži notika vienlaicīgi, iekļaujoties plašākā ekstremālas klimatoloģijas modelī. Globālā temperatūra 2023. gada jūlijā un augustā sasniedza rekordaugstu līmeni, pārsniedzot Parīzes nolīgumā noteikto 1,5 °C robežvērtību. Tas rada ieskatu iespējamajos vidējos vasaras apstākļos nākotnē, ja nebūs klimatrīcības.

Izvērtējuma konstatējumi parādīja, ka ugunsdzēsēju iepriekšēja izvietošana 2021. gadā pozitīvi ietekmēja zināšanu apmaiņas veicināšanu starp ugunsdzēsējiem meža ugunsgrēku skartajos reģionos. Šī pieeja tika atzinīgi vērtēta arī kā instruments reaģēšanas efektivitātes uzlabošanai. Ugunsdzēsēji 2021. gadā tika iepriekš izvietoti Grieķijā, lai palīdzētu vasaras meža ugunsgrēku sezonā. Pēc pozitīvām atsauksmēm no dalībvalstīm un iesaistītajām valstīm šī iniciatīva ir atjaunota, un 11 dalībvalstis, gatavojoties gaidāmajai meža ugunsgrēku sezonai, apņēmās nosūtīt gandrīz 450 ugunsdzēsējus uz Franciju, Grieķiju un Portugāli.

Turklāt izvērtējumā tika uzsvērts, ka lielākā daļa ieinteresēto personu augstu vērtē Savienības civilās aizsardzības mehānisma elastību un – vēl svarīgāk – tā spēju ātri pielāgoties jaunām situācijām un reaģēt uz tām. Kā ievērojams Savienības civilās aizsardzības mehānisma elastības un inovācijas spēju apliecinājums tā aktualitātes saglabāšanai tika minēta *rescEU* rezerves ieviešana un nesen ātri pieņemtais lēmums palielināt *rescEU* gaisa floti. Arī Savienības civilās aizsardzības mehānisma apmācības programmas un *EU MODEX* pielāgošanās spēja ir pozitīvi novērtēta un minēta kā Savienības civilās aizsardzības mehānisma elastības pierādījums.

---

[6] Šajā sakarā viena valsts iestāde atzīmēja, ka dažās valstīs saskaņotība starp to nacionālajām sistēmām un ES ABS ir labāka. Kā vērā ņemams piemērs tika uzsvērti 2021. gada pēkšņie plūdi Vācijā, kur agrīnās brīdināšanas informācija bija pieejama Eiropas līmenī, bet vietējās un reģionālās pašvaldības nezināja ne par sistēmu, ne par paredzamo plūdu apmēru.

[7] Nesens piemērs tam, kā Savienības civilās aizsardzības mehānisms darbojas šajā jomā, ir līdzfinansējums jaunai visu apdraudējumu agrīnās brīdināšanas sistēmai Latvijas Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestā. Projekta galvenie rezultāti ietvēra priekšizpēti, kurā salīdzināti dažādie risinājumi, ko telesakaru uzņēmumi varētu sniegt, iedzīvotāju aptauju, lai saprastu Latvijas iedzīvotāju izpratnes līmeni par katastrofu brīdinājumiem, un ierosinātās sistēmas uzbūves projektu, ieskaitot nepieciešamo infrastruktūru un sadarbspēju.

2.4. Mainīgie riski un drošības apdraudējumi, kuru dēļ ir jāuzlabo reaģēšanas spējas

Reaģējot uz Krievijas agresijas karu pret Ukrainu, Savienības civilās aizsardzības mehānisms tika aktivizēts līdz šim vēl nepieredzētā apmērā, tostarp sarežģītu loģistikas operāciju ietvaros. Ukraina 2022. gada 15. februārī, gatavojoties plaša mēroga ārkārtas situācijai, aktivizēja Savienības civilās aizsardzības mehānismu un pēc tam vairākkārtīgi atjaunināja savu sākotnējo pieprasījumu. Pieprasījumi cita starpā ietvēra medicīnas preces, pārtiku, patvēruma aprīkojumu, ugunsdzēšanas aprīkojumu, IT un sakaru aprīkojumu, kultūras mantojuma aizsardzības aparātus, *CBRN* pretpasākumus un lauksaimniecības preces.

ERCC atbalstīja Poliju, Rumāniju un Slovākiju Savienības civilās aizsardzības mehānisma loģistikas centru izveidē[8], kur ienākošā palīdzība tika saņemta, konsolidēta un pēc tam nosūtīta uz Ukrainu. Turklāt, reaģējot uz to, ka pēc Komisijas kampaņas "Stand for Ukraine" no privātiem uzņēmumu tika saņemts ievērojams skaits pieprasījumu, Beļģijā tika izveidots izmēģinājuma projekts, kura mērķis bija privātā sektora ziedojumus novirzīt ar *rescEU* starpniecību.

Reaģējot uz arvien pieaugošo pieprasījumu pēc ārstēšanas, Eiropas Komisija (*ECHO* ĢD un *SANTE* ĢD) izveidoja standarta darbības procedūru pārvietotu personu medicīniskajai evakuācijai (*MEDEVAC*) no Ukrainas. Polija, Moldova, Slovākija un Ukraina lūdza atbalstu medicīniskās evakuācijas operācijām no šīm valstīm uz citām Eiropas valstīm, kurās ir pieejama slimnīcu kapacitāte.

Turklāt scenāriju veidošanas iniciatīvas[9] mērķis ir sniegt visaptverošus pierādījumus turpmākiem uzlabojumiem Savienības civilās aizsardzības mehānisma ietvaros, lai risinātu problēmas, kas gaidāmas Eiropas mainīgajā riska ainā, tostarp drošības apdraudējumu kaskādes efektu, kas var palielināt lielas ietekmes, starpnozaru un daudzvalstu katastrofu iespējamību. Būtībā scenāriji pastiprina vajadzību pēc papildu resursiem, Savienības civilās aizsardzības mehānisma pašreizējās darbības pielāgojumiem visā ārkārtas situāciju pārvaldības ciklā un saistītiem Savienības civilās aizsardzības mehānisma tiesiskā regulējuma grozījumiem.

2.5. Neaizsargāto grupu aizsardzība: novērst katastrofu ietekmi uz neaizsargātām grupām

Klimata riski nesamērīgi ietekmē neaizsargātās iedzīvotāju grupas tādu sociālekonomisku faktoru dēļ kā ienākumi, dzimums, vecums, invaliditāte, veselība un sociālā atstumtība, un iepriekš pastāvošais neizdevīgais stāvoklis vēl vairāk kavē neaizsargātu grupu spēju atgūties no katastrofām[10]. Kopš sākās Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, ir dokumentēta ar dzimumu saistīta un seksuāla vardarbība, naida runa un ksenofobija.

Ņemot vērā iepriekš minēto, kā arī Komisijas ieteikumu un paziņojumu par Savienības noturības pret katastrofām mērķiem[11], Komisija aicināja valstu agrīnās brīdināšanas sistēmās

[8] Finansējuma atbalsts precēm, ko novirza caur centriem.
[9] Īsteno saskaņā ar Lēmuma Nr. 1313/2013/ES 10. panta 1. punktu.
[10] Eiropas Komisija, Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Klimatisko risku pārvaldība cilvēku un labklājības aizsardzībai", COM/2024/91 final, <b04a5ed8-83da-4007-9c25-1323ca4f3c92_lv (europa.eu)>.
[11] Komisijas ieteikums (2023. gada 8. februāris) par Savienības noturības pret katastrofām mērķiem, 2023/C 56/0, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023H0215(01)>; Eiropas Komisija, Paziņojums "Eiropas Savienības noturības pret katastrofām mērķi: kopīga rīcība reaģēšanai uz turpmākām ārkārtas situācijām", COM/2023/61 final, < https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023DC0061>.

sistemātiski ņemt vērā neaizsargātā situācijā esošu cilvēku, tostarp personu ar invaliditāti un bērnu, īpašās vajadzības.

3. Izvērtējuma konstatējumi — Savienības civilās aizsardzības mehānisma darbība mainīgā riska ainā

Iepriekš aprakstītā jaunā ārkārtas situāciju pārvaldības realitāte ir devusi daudzas iespējas Savienības civilās aizsardzības mehānismam pierādīt savu efektivitāti un lietderību kā ārkārtas instrumentam, kas var vēl vairāk stiprināt Eiropas noturību pret sarežģītām, ilgstošām un reizēm vienlaicīgi notiekošām krīzēm. Šis novērtējums ir uzsvērts galvenajos konstatējumos par Savienības civilās aizsardzības mehānisma sniegumu laikposmā no 2017. līdz 2022. gadam.

Galvenie konstatējumi izvērtējumā par Savienības civilās aizsardzības mehānisma sniegumu 2017.–2022. gadā

1. Savienības civilās aizsardzības mehānisms tika pielāgots mainīgajam spiedienam un prasībām un sekmīgi uzturēja augstu reaģēšanas līmeni, neraugoties uz arvien pieaugošo aktivizāciju skaitu;
2. Savienības civilās aizsardzības mehānisms ir apliecinājis elastību pielāgoties mainīgajām vajadzībām uz vietas un neparedzētiem notikumiem. Svarīgs panākumu faktors ir bijis inovatīva reakcija uz jaunām krīžu dimensijām.
3. Savienības civilās aizsardzības mehānisms pastiprināja novēršanas un gatavības dimensijas, uzlabojot izmaksu lietderību;
4. Savienības civilās aizsardzības mehānisms palīdzēja uzlabot gatavību katastrofām valstu un ES līmenī;
5. Savienības civilās aizsardzības mehānisms palīdzēja uzlabot sadarbību starp civilās aizsardzības dalībniekiem un netradicionāliem katastrofu pārvarēšanas dalībniekiem;
6. Savienības civilās aizsardzības mehānisms palīdzēja palielināt civilās aizsardzības kopienas informētību par katastrofām;
7. Riska kartēšana, izmantojot ES līmeņa pārskatu par riskiem, palīdzēja stiprināt katastrofu novēršanu, lai gan iepriekš pastāv problēmas saistībā ar datu salīdzināmību un pieejamību;

Turklāt izvērtējums ir parādījis, ka mainīgā riska un apdraudējumu aina bija pārbaudījums arī Savienības civilās aizsardzības mehānisma iespējām. Eiropadome piekrīt šim novērtējumam par plašāku Eiropas krīžu pārvarēšanas sistēmu. Vairākos Eiropadomes 2023.[12] un 2024. gada[13] secinājumos ir atzītas problēmas, ko rada starpnozaru un pārrobežu krīzes, kā arī dabas un cilvēku izraisītas katastrofas, kuras vēl vairāk saasina prognozētais klimatisko apdraudējumu pieaugums.

Kopumā uzsvars tiek likts uz Eiropas noturības stiprināšanu stratēģiskās jomās ar visu apdraudējumu pieeju gatavībai un reaģēšanai, izmantojot attiecīgus mehānismus, tostarp Savienības civilās aizsardzības mehānismu. Turklāt spēja uzturēt sabiedrības funkcijas ir atkarīga no tā, vai dalībvalstis sistemātiski integrē visu apdraudējumu pieeju visā attiecīgajā rīcībpolitikā, tādējādi nodrošinot integrētu noturību[14]. Pirmā aizsardzības līnija riska pārvaldībā ir rīcībpolitika, kas var samazināt neaizsargātību un ierobežot iedarbību uz

[12] Eiropadomes sanāksme 2023. gada 29. un 30. jūnijā un 2023. gada 26. un 27. oktobrī.
[13] Eiropadomes sanāksme 2024. gada 21. un 22. martā.
[14] Strukturālajos lēmumos, piemēram, lēmumos par telpisko plānošanu, būtu jāņem vērā visi attiecīgie riski, un tie būtu jāapstiprina valsts iestādēm, kas atbild par kritiskās infrastruktūras un vienību noturību.

cilvēkiem[15]. Ņemot to vērā, centieni pielāgoties klimata pārmaiņām un mazināt to sekas ir izšķiroši nozīmīgi, lai uzlabotu ES noturību un spēju reaģēt krīzes situācijās. Ņemot vērā iepriekš minēto politisko ievirzi, pašreizējā Savienības civilās aizsardzības mehānisma ārkārtas situāciju pārvaldības modeļa ilgtspējīgas darbības nodrošināšana ir kļuvusi par būtisku problēmu. Tajā pašā laikā ir atzīta nepieciešamība vēl vairāk aprīkot Savienības civilās aizsardzības mehānismu, lai uz jauniem apdraudējumiem un riskiem reaģētu, izmantojot iekļaujošāku visu apdraudējumu pieeju plašākā Eiropas krīžu pārvarēšanas struktūrā.

Līdzīgi arī ES Galveno zinātnisko padomdevēju grupas izdotajos neatkarīgajos zinātniskajos ieteikumos par krīžu stratēģisko pārvaldību ES[16] secināts, ka efektīva krīžu pārvaldība ietver ES pārvaldības stiprināšanu, infrastruktūras noturības uzlabošanu, finanšu resursu optimizēšanu, sabiedrības sadarbības veicināšanu un pieejamu datu nodrošināšanu efektīvai saziņai.

Stratēģiska krīžu pārvarēšana Eiropas Savienībā: ES krīžu novēršanas, gatavības, reaģēšanas un noturības uzlabošana

Eiropas komisāru kolēģijas Galveno zinātnisko padomdevēju grupas sniegtajā neatkarīgajā zinātniskajā konsultācijā par stratēģisku krīžu pārvarēšanu ES tika konstatēts, ka ES būtu:

1. jāizstrādā ceļvedis, lai radītu sinerģiju starp spēkā esošajiem tiesību aktiem un instrumentiem;
2. jāreaģē uz kaskādes veida un pārrobežu krīzēm, stiprinot Eiropas pārvaldību stratēģiskai krīžu pārvarēšanai;
3. kritiskās infrastruktūras jāpadara noturīgākas pret kaskādes veida reakciju;
4. pastāvošos ES finansēšanas instrumentus un finanšu resursus jāpadara vieglāk mērogojamus, ātrāk izmantojamus un efektīvākus;
5. cieši jāsadarbojas ar sabiedrību, lai efektīvi pārvarētu krīzes; kā arī
6. jānodrošina krīzes pārvarēšanai sadarbspējīgus, augstas kvalitātes datus un viegli tālāknododamu informāciju.

Papildus atzītajai nepieciešamībai politiskā līmenī stiprināt Eiropas noturību pret satricinājumiem deviņi no desmit eiropiešiem uzskata, ka ir svarīgi, lai ES palīdzētu koordinēt reaģēšanu uz katastrofām ES un citās valstīs[17]. Turklāt 94 % Eiropas iedzīvotāju uzskata, ka, ja kādā ES valstī notiek katastrofa, kas ir pārāk liela, lai šī valsts varētu ar to tikt galā vienatnē, citām ES valstīm būtu tai jāsniedz palīdzība.

4. Skats nākotnē – pagātnē gūtās pieredzes izmantošana, lai stiprinātu ES spēju pārvarēt krīzes

Katastrofu radītie postījumi strauji palielinās, savukārt kopējā spēja absorbēt šādus triecienus un atgūties no tiem ir ierobežota. Tāpēc ES ir uzdevums nodrošināt, lai Eiropas pieeja krīžu pārvarēšanai būtu "nākotnes vajadzībām atbilstoša". Lai to panāktu, ir vajadzīgs spēcīgs

[15] COM(2024) 91 final.

[16] Eiropas Komisija, Pētniecības un inovācijas ģenerāldirektorāts, *Strategic crisis management in the EU – Improving EU crisis prevention, preparedness, response and resilience*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022. gads, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/517560>.

[17] Eiropas Komisija, "Civilā aizsardzība — Eirobarometrs" (2024. gada februāris), 2977/SP541, <*EU civil protection - February 2024 - - Eurobarometer survey (europa.eu)*>

Savienības civilās aizsardzības mehānisms, kas var pielāgoties pastāvīgi mainīgajai riska ainai. Reaģējot uz to, Komisija izstrādāja piecus stratēģiskus ieteikumus.

1. ieteikums. Stiprināt Savienības civilās aizsardzības mehānisma operatīvās reaģēšanas spējas

Savienības civilās aizsardzības mehānisma panākumi lielā mērā ir atkarīgi no dalībvalstu spējām. Šie pamati ir vēl vairāk jāstiprina, vienlaikus veicinot ciešāku iesaisti gan Eiropas civilās aizsardzības rezervē ("ECPP"), gan *rescEU*. Lai nākotnē efektīvi novērstu pārrobežu liela mēroga riskus, ir ļoti svarīgi aprīkot gan *ECPP,* gan *rescEU*.

Savienības civilās aizsardzības mehānisma spējas būtu jāstiprina, ņemot vērā trūkumus, kas konstatēti, veicot kopīgu scenāriju analīzi un visaptverošu vajadzību novērtējumu Eiropas līmenī, vienlaikus civilās aizsardzības un drošības saikni un tās turpmākās sadarbspējas vajadzības uzskatot par svarīgu stratēģisku norādījumu nākotnei. Nozarēs, kurās ir apzinātas kopīgas vajadzības un riski, *rescEU* turpmāka paplašināšana ir izmaksu ziņā vislietderīgākā alternatīva, kā arī spožs apliecinājums Eiropas solidaritātei un ES apņēmībai attiecībā uz kolektīvo noturību un reaģēšanu.

Turklāt Savienības civilās aizsardzības mehānismam ir jāspēj pastāvīgi pielāgoties tehnoloģiju attīstībai un uzņemties vadošo lomu, izstrādājot efektīvus un lietderīgus rīkus un instrumentus reaģēšanai uz katastrofām un veicinot to izmantošanu.

2. ieteikums. Uzlabot ES krīžu novēršanas un gatavības spēju, izmantojot starpnozaru koordināciju, visu apdraudējumu pieeju un spēcīgu Ārkārtas reaģēšanas koordinācijas centru

Ir ļoti svarīgi, lai visas attiecīgās ieinteresētās personas aktīvi iesaistītos visos katastrofu novēršanas, gatavības un reaģēšanas posmos, izmantojot visas sabiedrības/visu apdraudējumu pieeju. *ERCC* ir apliecinājis savu spēju strādāt ciešā sadarbībā ar dažādiem dienestiem sarežģītu ārkārtas situāciju un krīžu laikā (jo īpaši tādās jomās kā *CBRN*, civilmilitārā sadarbība, kiberdraudi, hibrīddraudi, veselības aizsardzība, loģistikas atbalsts konsulārajai palīdzībai un klimata pārmaiņas). Sarežģītus scenārijus nav iespējams risināt, tiem piemērojot vēl sīkāk sadrumstalotu pieeju nozaru reaģēšanas struktūrās, un tāpēc šāda sadrumstalotība būtu jānovērš. Izvirzot *ERCC* kā Komisijas starpnozaru krīzes centu, tiktu apvienotas nozaru speciālās zināšanas no dažādām politikas jomām, nodrošinot visaptverošu darbības saskaņotību un efektivitāti labāk integrētā ES krīzes reaģēšanas sistēmā.

Līdz ar to, lai nodrošinātu integrētu noturību, ir svarīgi panākt, ka visi ES un valstu procesi ir saskaņoti[18]. Savienības civilās aizsardzības mehānisma krīžu novēršanas pīlārs ir labāk jāsaskaņo ar citām ES politikas jomām un programmām, kas spēj ietekmēt sabiedrības noturību.

Turklāt tādu civilo katastrofu risināšana, kurām ir drošības vai aizsardzības komponenti, prasa sistemātisku koordināciju starp civilajām, drošības un aizsardzības iestādēm visos katastrofu pārvarēšanas cikla posmos. Civilajai un militārajai sagatavotībai vajadzētu būt savstarpēji papildinošai un tajā jāiesaista visa sabiedrība. *ERCC* būtu jāpastiprina sadarbība ar NATO, EĀDD un ANO (*OCHA*), veicinot netraucētu reaģēšanu ar klimatu saistītās ārkārtas

[18] Arī izmantojot Eiropas Komisijas tehniskā atbalsta instrumentu (TAI) un programmu "Apvārsnis Eiropa".

situācijās vai konfliktu scenārijos. Tas pats attiecas uz apmaiņu ar atsevišķām starptautiskām organizācijām un valstīm, kurām ir specializētas zināšanas un spējas, kas ir būtiskas lielu katastrofu pārvarēšanā.

Turklāt būtu jāpastiprina centieni palielināt privātā sektora iesaisti ES līmenī specializētos civilās aizsardzības uzdevumos, kas saistīti ar krīžu novēršanu, gatavību un reaģēšanu. Tas nozīmē, ka ir jāizveido kārtība stratēģiskai sadarbībai ar attiecīgajām privātajām struktūrām skaidri noteiktā darbības jomā.

3. ieteikums. Racionalizēt zināšanu un zinātības apmaiņu par riska noteikšanu un agrīno brīdināšanu

Savienības mēroga, pārrobežu, daudzvalstu un starpnozaru katastrofām ir jāieņem nozīmīgāka vieta attiecīgajos Eiropas un valstu riska novērtējumos. To var panākt, paplašinot risku un jaunu apdraudējumu pamatā esošo virzītājspēku analīzi, izmantojot esošos resursus dažādās nozarēs gan ES, gan valstu līmenī un izmantojot no trešām personām pieejamās zināšanas un zinātību. To varētu atspoguļot visaptverošākā ES pārskatā par riskiem, kurā apvienotas visas nozares[19].

Turklāt būtu jāpalielina zināšanu apmaiņa starp valstu civilās aizsardzības iestādēm, jo īpaši par ļoti specializētām zināšanām, kas saistītas ar mazticamām smagām katastrofām. Tāpēc ir būtiski stiprināt informācijas apmaiņu un agrīnās brīdināšanas sistēmu sadarbspēju starp dalībvalstīm, izmantojot visu apdraudējumu pieeju. Savienības civilās aizsardzības mehānismam un *ERCC* ir labas iespējas koordinēt šos centienus.

Turklāt elastīgai un visaptverošai Eiropas katastrofu pārvarēšanas struktūrai ir vajadzīga sistemātiskāka zināšanu apmaiņa visos līmeņos. Savienības civilās aizsardzības mehānisms būtu vēl vairāk jāstiprina, lai sasaistītu zinātniskās iestādes un dalībvalstis un lai zinātniskās atziņas būtu pieejamas visām attiecīgajām ieinteresētajām personām.

Lai sniegtu pievienoto vērtību dalībvalstīm un Eiropas iedzīvotājiem, Komisijas loma katastrofu riska un krīzes saziņas centienos būtu visaptveroši jāintegrē visos dienestos.

4. ieteikums. Apsvērt un risināt neaizsargātu grupu vajadzības esošajos krīžu novēršanas, gatavības un reaģēšanas pasākumos

Nesenie notikumi, piemēram, plūdi, mežu ugunsgrēki un Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, ir parādījuši, ka neaizsargātas grupas nesamērīgi cieš lielu katastrofu laikā. Ir būtiski nodrošināt, lai šo neaizsargāto grupu, jo īpaši personu ar invaliditāti, vecāka gadagājuma cilvēku un atstumto kopienu, vajadzības tiktu labāk ņemtas vērā un risinātas pašreizējo novēršanas, gatavības un reaģēšanas pasākumu ietvaros.

To var panākt, izmantojot dažādus pasākumus, tostarp pielāgotas agrīnās brīdināšanas sistēmas un brīdināšanas mehānismus, nodrošinot, ka brīdinājuma paziņojumi ir pieejami, skaidri un izmantojami, un sniegti vairākās valodās, lai sasniegtu visas iedzīvotāju grupas, īstenojot pielāgotas gatavības un reaģēšanas darbības, sistemātiski integrējot neaizsargātas grupas riska novērtējumos un palielinot to pārstāvību katastrofu riska pārvaldības plānošanā.

[19] Būtu jāstiprina *Copernicus* ārkārtas situāciju pārvaldības pakalpojuma loma ES un valstu līmenī. Pēc darbības uzsākšanas jaunais *Galileo* ārkārtas brīdināšanas satelītpakalpojums (*EWSS*) būs svarīgs papildinājums esošajām agrīnās brīdināšanas sistēmām.

5. ieteikums. Palielināt budžetu un pastiprināt sinerģiju un integrāciju attiecīgajos ES instrumentos, lai nodrošinātu ilgstošu Eiropas katastrofu pārvaldību dažādās nozarēs un pāri robežām

Lai radītu ilgtermiņa pozitīvu ietekmi uz Eiropas noturību un Eiropas iedzīvotāju dzīvi, ir ļoti svarīgi nodrošināt, ka ES investīcijas Savienības civilās aizsardzības mehānisma ietvaros ir gan efektīvas, gan lietderīgas, īpašu uzmanību pievēršot ilgtspējai. Turklāt ir būtiski palielināt budžetu, ja investīcijas Eiropas līmenī izrādās rentablas un rada pievienoto vērtību.

Tāpat Eiropas katastrofu riska pārvaldība ir jāintegrē visos attiecīgajos ES finansēšanas instrumentos. Ņemot vērā pieaugošo katastrofu risku un tā ietekmi uz ekonomisko, sociālo un vides attīstību ES, ir svarīgi nodrošināt, ka katastrofu riska pārvaldība tiek integrēta kā investīciju prioritāte visās attiecīgajās ES finansēšanas programmās. Katrs šajā jomā iztērētais euro ļauj ietaupīt ievērojamas reaģēšanas izmaksu summas, kas jo īpaši redzams dabas ugunsgrēku kontekstā (aptuveni 2 miljardi EUR gadā).

Turklāt, lai papildinātu esošo satvaru, Savienības civilās aizsardzības mehānismam ir vajadzīga lielāka elastība pielāgot tā reaģēšanas un finansēšanas mehānismus nolūkā risināt ārkārtējas vajadzības sarežģītos vai ieilgušos krīžu scenārijos, iespējams, izmantojot īpašus ārkārtas finansēšanas mehānismus. Civilās aizsardzības iestādes, dalībvalstis un Komisija gūtu labumu no vienkāršotām līdzfinansējuma likmēm un elastīgākiem tiešā iepirkuma procesiem. Visbeidzot, šie pasākumi uzlabotu Savienības civilās aizsardzības mehānisma ātrumu un spēju savlaicīgi reaģēt uz krīzēm.

5. Secinājums

Lai pievērstos Eiropas jaunajai realitātei, tagad ir pienācis laiks Komisijai turpināt izstrādāt integrētu krīzes pārvarēšanas pieeju, kas spētu koordinēti sadarboties ar visiem attiecīgajiem Komisijas dienestiem, efektīvi atbalstot un papildinot dalībvalstu centienus novēršanas, gatavības un reaģēšanas jomā. Līdz ar to šai uzlabotajai pieejai būtu jāveicina katastrofu novēršana, jāuzlabo gatavība tām un jāveicina ātra un efektīva reaģēšana uz katastrofām gan dalībvalstu, gan Savienības līmenī.

Komisijas līmenī ir vajadzīga horizontāla pieeja, lai uzlabotu saskaņotību, izvairītos no dublēšanās un pārklāšanās, vienlaikus izmantojot iespējamās sinerģijas. *ERCC* ir vispiemērotākā un kompetentākā koordinējošā struktūra, kas izprot, analizē, koordinē un mobilizē darbības visās attiecīgajās katastrofu pārvarēšanas nozarēs un dimensijās. Ja tiktu izmantota sīkākas sadrumstalotības pieeja ar vairākiem instrumentiem dažādu pakalpojumu ietvaros, rastos neefektivitāte un iespējama dublēšanās, kas tādējādi kavētu integrētu, noturīgu un efektīvu Eiropas krīžu pārvaldību, ko sagaida Eiropas iedzīvotāji.

Turklāt, lai risinātu galvenās krīzes pārvarēšanas problēmas nākamajā desmitgadē, proti, klimata pārmaiņas un mainīgos drošības apdraudējumus, Komisijai un dalībvalstīm ciešā sadarbībā ar galvenajām ieinteresētajām personām un partneriem ir jāpalielina sava stratēģiskā sagatavotība. Lai palielinātu Savienības noturību pret apdraudējumiem, kuri varētu ietekmēt Eiropas sabiedrības pamatus, ir jāstiprina *RescEU*, kas ir visefektīvākais un lietderīgākais instruments ES līmenī.